

A betű munkásai építenek...

A könyvnyomtatólegények megmozdultak, gondoltam magamban, amikor arról értesültem, hogy a Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesületében szakkönyvtárt és nyomdász-történelmi levéltárt hívtak életre. A nyomdászokat ugyanis sok éves beidőzítéssel úgy könyveltem el, mint akik már semmi különösebb dologra nem képesek. Az igaz, gondoltam, hogy a munkásoknál a legtehetősebb rétege, de ezt a nyomdai ipar kivételes helyzetének és elődei szervezési munkájának köszönhetik. Úgy éreztem, anyagi és szellemi erőfeszítésük nem áll arányban azzal, amit tehetnek. Ilyenfajta, a más szakmabeli elégedetlenséggel vegyes kíváncsiság unszolt, hogy az öreg egyesület ifjú hajtását megismerjem. Mégis csak felemelő dolog, hogy ebben a zűrzavaros világban, amikor

háború pusztít északról délig, a nyomdászok építenek.

Valami meghatódottság fogott el, ahogy a kapun beléptem. A történelmet éreztem. Egy régi olvasmányomból fülemben csengett elcsúsztatott tudatos követelésük önérekes hangja, az 1894 előtti bérszerződés kivívásakor:

...mert mi munkások adjuk a sajtótulajdonosoknak minden nyereségüket; és mért mindazon szép és jó, mi a szívet nemesíti, a lelket felvilágosítja, kezeinkben megy keresztül s belőle ránk is ragad...

A nyomdászok tizenegyezer kötetes könyvtára mellett a szervezés alatt álló, de már működő második számú könyvtár: a szakkönyvtár és archívum külön helyiséget kapott. A hosszú terebben negyvenötven nyomdai munkás, szedő, nyomó, korrektor. Folyóiratokat lapoznak, olvasnak, érdekes dolgokat nézegetnek.

igazán szép nemzetközi szakfolyóiratok helyettesítik. Található itt az európaiakon kívül amerikai, még kínai folyóirat is. Sajnos, lassanként csak a régiekre lesznek utalva.

A könyvtárra végig nézdegetve, de be nem telve a látottakkal, nehéz volt búcsút venni a sok, laikus szemnek is szép, színes, sokféle nyomási képtől és bibliofil kiadványtól.

— Érdekes — jegyeztem meg az első magyar szakkönyvet nézve —, hogy ennek az ipárnak nálunk milyen mély gyökerei vannak.

Különösen érdekes az út, ahogy a könyvnyomtatás hazánkba eljutott — válaszolta a könyvtáros. — Hess Andrást, az első magyar könyvnyomtatót, Karai László budai prépost Itáliából hívta meg Mátyás király udvarába, ahol felállította hazánk első nyomdáját, alig néhány évvel Gutenberg sajtója után. Noha a fel-találó hazája közvetlen szomszédunk, Németország volt, mégis Itálián keresztül jutott el hozzánk az új művészet. Ennek jellemző, gömbölyded, lágy, mediterrán vonásait hozta magával az antiqua betűtípusokon, szemben a német gótikus betűkkel, melyek a gótikus építészeti homályos zugait és szögleit őrzik. A latin betűtípusok lágyágukkal, gyöngédségükkel és ritmusukkal megfelelelték a magyar ízlésnek és gyökeret vertek itt. Néhány évvel ezelőtt anket volt a magyar építészetről a Zilahy Lajos szerkesztette Magyarország hasábjain, melyhez Bajcsy-Zsilinszky Endre is hozzászólt, cikkében egy fényképet közölve. A fénykép egy alföldi magyar kúriát ábrázolt, gömbölyű hasas oszlopaival, gyöngéd boltívvel az ámbitus felett. Ez az építészeti forma, melyet a szerző magyarnak vélt a honi tájon, szembeszökő azonosságot mutat az előbb említett antiqua betűtípusokkal.

A látottak olyan érdekesek voltak, hogy nem ártana, ha a többi szakmák munkásai is látogatnák a könyvtárat, hiszen a betű útja, fejlődése minden dolgozót érdekel.

Ez valóban kívánatos volna és szívesen is látunk minden érdeklődőt, hiszen ez úgyszólván célkitűzésünk közé tartozik. Beszélgetésünk elején le is szögeztük, mint egyik legfontosabbat, „a közönség igényének fokozását” s ki a közönség, ha nem leginkább az olvasó munkás?

Mindenesetre a legigényesebb, ami a belső tartalmat is illeti — tűnődtem el lefelé jövet.

Ötszáz év...

A nyomdászat ötszáz éves. Európai életünk ezer évének felét tölti ki a magyar szellem küzdelme, vajudása a betűkön keresztül. Mennyi kín, könny, sár tapad ehhez a küzdelemhez. Mennyi gyötrelmes szépség. Mennyi áldozat. Mennyi erő és mennyi dac. Ha a testet ezerszer letiporták, magasra szökken a szellem. A nemzeti megújulás betűkön keresztül történt. S ez a testvértelen nép rajta keresztül panasolta keservét, fájdalmát, a legnagyobb veszélyben akasztófahumorát vagy szilaj jókedvét a világnak.

Ez az ötszáz év a magyar történelemnek nem a legdicsőbb része. A nemzeti hanyatlás hosszú korszaka következett röviddel a betű jelentkezése után. Benső egyenlenség, feldaraboltság, idegen hódoltságok kora. De a szellem története ragyogó. Nincs szebb és magasabb érzés, mint végigélni a nyelv újjáébredését. Ahogy először dadogva, a sok kiontott vértől tántorogva, mint a részeg elindul, hogy tengernyi szenvedés után egyik legszebb hangszert adja a világnak.

Az előtt a gyógyulás betű útján történt, ma a fertőzés is rajta keresztül jön. Ezért nem lebecsülendő, bármily kicsinynek látszik a nyomdászok kezdeményezése. A hatalmas könyv és újság tömegkultúrájának virágzása idején az anyag létrehozói, ízlésbeli, nyelvi tisztaságra törekednek.

A csipős hidegben hazafelé menet, míg szemem végigismogatta a körülöttem, a hótól roskadozó kopár fákat,

a gubbasztó szürke verebeket — kik összefognának és megcsinálnák a annyira hasonlítanak hozzánk: bármily hideg a tél, de helyükön itthonmaradnak —, az járt az eszemben: mi lenne, ha az írók és kiadók munkások példáján felbuzdulva

Hegedűs-Bite Dániel

A jól képzett szakmunkás osztályának megbecsülését

szerez

A szívélyes fogadtatás után az első kérdés:

— Mi váltotta ki a szakkönyvtár létrehozásának gondolatát?

— Magyarországon a nyomdai ipar helesz fogyasztásra dolgozik. Ahhoz, hogy a nyomdai munkások életszínvonalát emelhessek, minőségi termelésre kell törekednünk. Csak minőségi munkáért követhetünk magasabb bért. Célunkhoz két út vezet: 1. a közönség igényének fokozása, 2. a nyomdai munkások szaktudásának európai színvonalra emelése. Ez utóbbit szolgálja az új intézmény.

— Az utóbbi talán szaktanfolyamok feladata lenne?

— Vannak szaktanfolyamaink, azonban ezek szűk kereteiknél fogva nem képesek az összes feladatokat kielégítően megoldani. Ezek a feladatok súlyosak, mert nemcsak a technikai képzettség fokozására, de a magyar nyelv ápolására is törekszünk. Nem lehet közömbös sem az íróknak, sem a közönségnek, hogy mi a véleménye a könyv előállításának a könyv-estétika kérdéseiről és az sem, hogy mennyire tájékozott a helyes magyar beszéd és írás kérdéseiben. A nyomdai munkás szakmabeli felkészültsége, ízlése, művészi hozzáértése a magyar könyv színvonalát emeli... A magyar nyomtatóművészet színvonalát (közvetve: a nyomdai munkások szakképzettsége) azért is elsőrendűen fontos az egész társadalom számára — és itt túlnó a probléma egy munkásszervezet keretein —, mert a

magyar nyomtatvány, a magyar szellem arcának egy része és szellemi követe a külföld felé.

— A jól képzett munkás azonban ugyanannyira munkáltatói érdek is?

— Igen, mégis az előbb említett szaktanfolyamokat nagy költséggel egyedül a szakszervezet tartja fenn és ez a könyvtár is a munkások kezdeményezésére született meg. Hozzá kell azonban tennünk, hogy az anyag egy részét a munkáltatók adták. Részben a főnökök egyénileg, részben érdekképviselőik: a Főnökegyesület és az Ipartestület útján. Talán első eset, hogy sikerült áttörni azt az áthatolhatatlan válaszfalat, ami a munkást és a munkaadót elválasztja. Így jutottunk hozzá olyan értékes könyvekhez, amit a magunk erejéből nem tudunk volna ilyen gyorsan beszerezni, hiszen egyesületünk a rokkant-, beteg- és munkanélküli segélyek igen súlyos terheit is viseli.

Megtudtam aztán, hogy az 1940. évben rokkantségélekre 604.596 és munkanélküli segélyekre 271.426 pengőt fordítottak, az 1941-es évben pedig még ennél is jóval többet.

A munkásság minden irányban kiterjedő érdeklődését bizonyítja ez a kezdeményezés is. A fiatal könyvtáros lelkes szavaiból azonban arra következtettem, hogy a szakmabeli felkészültséget messze előtérbe helyezi a munkások minden másirányú felkészültségénél.

Ezután a bevezető beszélgetés és ismerkedés után nekiláttunk a könyvtár megtekintésének.

A könyvtárban

A könyvtár rendszere hasonló a főváros nagy könyvtárainak rendszeréhez. Tízszámszámrendszerű besorolással, ami különösen a szakkatalógusnál fontos. A könyvanyag kiterjed a nyomdász-történelmre, a szedés, nyomás minden részletkérdésére. A nyomógépek irodalmára. Felhasznált anyagokra és felgyártmányokra (például festékek és papírosok) s az ezekkel kapcsolatos rokontechnikára. A művészi könyvre. Az üzemvezetés és üzemszervezés problémáira. A magyar nyelv és helyesírás kérdéseire.

A könyveket a nemzetközi szakfolyóirat-anyag egészíti ki.

A tízszámszámú úgy értjük, hogy a könyvtár anyaga tíz főcsoportra és minden egyes főcsoport újabb tíz al-

csoportra oszlik. Például:

- Nyomdász-történelem általában.
- Nyomdász-történelem egyes országok szerint.
- Nyomdász-történelem egyes városok szerint.
- Egyes nyomdák története.
- Egyes betűöntődékek története.
- Egyes nagy nyomdászok (nyomdász-társulatok) története.
- Gutenberg-irodalom, stb.

Igy tagozódik a többi csoport is. A magyar anyagban természetesen teljességre törekednek. Két katalógus közül az egyik betűrendes, a másik szaknévsoros besorolású, úgyhogy a kívánt könyv a legegyszerűbben megtalálható.

Az archívum

A másik érdekessége ennek az új művelődési intézménynek a nyomdász-archívum. Régi nyomdász-vonatkozású okmányok, szátrajzok, írók kéziratai és kefelevonatok (nagy írók korrekktúra-jelével) láthatók itt. Például egy kefelevonat Jókai kézjeggyel. Történelmi nyomtatványok, többek közt V. Ferdinánd kiáltványa Kossuth ellen. Nyomdász-különcségek és csodabogarak, szélsőséges szedésformák és kirívó szedési hibák, például a Teger-gyár hirdeti: *Aki röhög, szopogasson Teger-féle mellpasztillát!* (Köhög!) Régi szerszámok, többek

közt egy körülbelül kétszáz éves betűöntőszerszám és egyéb nyomdász-relikviák. A falon egy-két berámázott érdekesség. Egy Debrecenben kiállított vándorkönyv 1840-ből, patinás vörös pecséttel. Ma a hagyományos vándorlás (valcolás), sajnos, szünetel. Azelőtt minden valamirevaló nyomdászlegény két-három évet külföldön töltött. Ami annál is könnyebb volt neki, más szakmabeliekkel ellentétben, mert a külföldi nyomdász-szervezetek a vándorlókat hathatós segélyben részesítették. Ma a valcolást, a külföldön való tanulási lehetőséget a gazdag és